

למחרת ההילולה בא ההלם: סיפרו שהכלה כלל לא התכוננה להיכנס לחדר בעלה; היא עזבה את המשק עוד באותו לילה, בדרכה חזרה לטורקיה. מה קרה? הלל היה המום, לא היה מסוגל לענות על שאלות. הסבר אחד בא מקרב חברי הנוער הטורקי. ידוע היה שבאיסטנבול היה לדליה מחזר, שבחודשים האחרונים ביקש באופן רשמי את ידה מהוריה. דליה נטתה לקבל את בקשת האיש, שנמנה עם חוג המכרים שלה. אך כיצד להסביר שכבר איננה בתולה - אחרי הרומן שלה עם פקיד המכס? פשוט - מתחתנים ועוזבים את הבעל, בנימוק זה או אחר, ובכלל, ארץ ישראל רחוקה מטורקיה. העיקר, הייתה נשואה, לכן כבר אינה בתולה. אם הצליחה או אם הסיפור הוא נכון או לא, איני יודע. ליצני המשק היו מוכנים לקבל את הגרסה ולעשות צחוק מהלל ליבוביץ', שהפך קרבן קל לנוכלת בעלת דמיון.

הלל לא נשאר רווק. כעבור שנים התחתן עם בת למשפחה עשירה, בעלת קרקעות באזור פתח-תקה. אישה לא צעירה ובטח לא יפהפיה, אך תוית המחיר על צווארה אמרה - "יורשת". פגשתי את הלל שנים אחר כך, אחרי קום המדינה, כשמכר לי שתילי בננות פגועי קרה ממטעי המשפחה בראש העין, שהוא ניהל. את המוסר הקיבוצי, לו רצה לחנך את היפטה מורגנה' הטורקית, עזב במשק עם תמימותו. גרעין הנוער הטורקי מצא את דרכו בתנועה וייסד את קבוץ "הגושרים" בגליל העליון.

סיום המלחמה לא התבשר בזיקוקי דינור ביישוב היהודי בארץ; לא היו גילוי השמחה. השואה, בכל ממדיה, רק עכשיו התגלתה. פרט לרוסיה ואנגליה, רוב יהדות אירופה הושמדה. כמאה אלף יהודים ניצולים רוכזו במחנות פליטים בגרמניה ובאיטליה, עם מיליוני עקורים מארצות הכיבוש הנאצי, שהחלו לעשות את דרכם חזרה לארצות מוצאם. ליהודים לא היה לאן לחזור. זה התברר לאלה שניסו לחזור למקומות מוצאם במזרח אירופה. האוכלוסייה המקומית, שהשתלטה על רכושם של היהודים המגורשים, התקוממה נגד שיבתם. לא רבים ניסו לחזור. בעיית הפליטים היהודים באירופה הפכה במהרה למוקד של סכסוך עם בריטניה. תביעת היהודים, וגם קולות ראשוניים מאמריקה, להעלות מיד את שארית הפליטה לארץ ישראל נתקלה בהתנגדות נמרצת. האנגלים טענו, שכמו כל העקורים גם היהודים חייבים לחזור לארצות מוצאם. מוסדות הסוכנות התחילו להתארגן לפעולות הצלה באירופה - באמצעות יחידות ארץ ישראל (חיילי הבריגדה) שחנו על אדמת אירופה כחלק מהצבא הבריטי.

בחוג המכירים היקי שלנו ארע פיצוץ. לא גלי הלם של זעזוע חברתי רב עוצמה, אלא מסוג אדוות הצחוק בקומדיה צרפתית, מערכה שלישית, כשהבעל מקורן ושאר צלעות המשולש מתפרפרים לאי שם אל הרקיע השביעי.

רפאל קליינשמיט מיצה את יעילותו עבור מרים. כבר זמן ממושך הייתה בקשרים עם יורם לוינסון, קשרים שמעבר לקשרי הכרות בחוג חברים. יורם וזאב היו האחרונים מחברי גברעם שעוד המשיכו לעבוד באשדות-יעקב. יורם ביקש להתקבל כחבר למשק, ובגברעם כנראה לא התנגדו. ופתאום בא הפיצוץ. רפאל שהה מחוץ למקום בסמינר למדריכי נוער. מרים ויורם חדלו לשמור אף על מסגרת חיצונית של העמדת פנים ביחסיהם האישיים והדבר השאיר רושם לא טוב בציבור. לא שהיו מעירים להם - אך הרמת גבות הייתה נהירה. החברה הקיבוצית, בעומק לבה היא זעיר בורגנית (בדומה לחברה הסובייטית), זאת גילו סקרני תל-אביב, שבאו לסקור את הקיבוץ עם ספרו של מלץ. מרים ויורם חשו, שאינם יכולים לשהות אף יום נוסף במקום. הם ארזו מה שיכלו לארוז ותפסו את האוטובוס הראשון דרומה, לתל-אביב. מבחינה כלכלית זו לא הייתה העזה גדולה מידי, מרים לא הייתה חסרת אמצעים וגם עבודה הייתה מובטחת לה. ליורם הייתה בעיה. הוא היה ללא משלוח יד ושנים נאבק עד שיכול היה להתקרב למשכורתה. רפאל, עד כמה שידוע לי, לא התחתן שנית. המשק עבר לסדר היום - אל נשכת, זה היה רק מטען צד עם נפגע קל עד בינוני...

גם עבורי אשדות מיצתה את עצמה; למה היה עלי לצפות פה? דיור ירוד, אוכל גרוע בחדר אוכל בלתי אפשרי. הרמה הגבוהה של הקבוץ התבטאה, כך אמרו כולם, בשטח התרבות. איני יודע, העמקת הקרע הפוליטי והחרפת הוויכוח השאירו פחות ופחות מקום למה שנקרא תרבות. אלא מאי. עם שני